# בגדרי „מתוך"

מאת הרב שמואל אליעזרי

במסכת ביצה ל"ו ב' שנינו שאין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד. וכ"ז כמובן לדעת בית שמאי, דלדעת בית הלל הלא הותרה הוצאה והבערה ביו"ט אף שלא באוכל נפש, כדתנן בביצה דף י"ב א' ב"ש אומרים אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ספר תורה לרשות הרבים. וב"ה מתירין. וכן תנן שם בפרק שני דף כ"א ב' בית שמאי אומרים לא יחם אדם חמין לרגליו אלא אם כן ראויין לשתיה. ובית הלל מתירין, עושה אדם מדורה ומתחמם כנגדה. וכ"ז כב"ה כדי מפורש בגמרא שם, הרי דאליבא דבית הלל הותרה מלאכת הוצאה ומלאכת הבערה ביו"ט אף באינו אוכל נפש. וכל זה באיסור דאורייתא. נוסף לכך יש היתרים ביו"ט באיסורי דרבנן. וכן יש הבדלים גדולים בחומרת העונש, עי' ביצה פ"ה מ"ב ברע"ב. ובתוס' יו"ט שם, וכן יש מחלוקת בענין שביתת בהמתו אם הוזהרו ביו"ט, עי' או"ח סי' רמ"ו סעיף ג' בהגה שם, ובב"י סי' ש"ה וסי' תצ"ה ע"ש.

והנה שורש המחלוקת של בית שמאי ובית הלל היא בהא. שביו"ט בענין חג הפסח כתיב בתורה (שמות י"ב ט"ז) וביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם. כל מלאכה לא יעשה בהם. אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם. הרי שלצורך אוכל נפש התירה התורה לעשות מלאכה ביו"ט, וס"ל ב"ש קרא כפשוטו כל פעולה שהיא לצורך אוכל נפש מותרת, שאינה לצורך אוכל נפש אסורה, וב"ה ס"ל מתוך שהותר לצורך הותר שלא לצורך. כדאיתא בביצה דף י"ב שם דב"ה ס"ל מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, וה"נ מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך.

והנה יש להסתפק מה פירוש הדבר מתוך שהותר לצורך היתר אף שלא לצורך. האם פירושו מלאכה כזו, שיש בה צורך אוכל נפש אינה בכלל איסור מלאכה משום כך אפילו שלא לצורך מותר, או לא: המלאכה לא הותרה משרשה אלא שהפעולה הזו הותרה לצורך ומכיון שכך — הוקלש איסורא, ואפילו שלא לצורך אוכל נפש מותר, והנ"מ, אם אנו אומרים שמלאכה כזו שיש בה צורך אוכל נפש, אינה בכלל איסור מלאכה ביו"ט, נמצא אפילו אינה צורך היום כלל ג"כ אין איסור בדבר מן התורה מכיון שהמלאכה הזאת הותרה ביו"ט, אבל אם אנו אומרים שהמלאכה לא הותרה משרשה אע"פ שיש בה צורך אוכל נפש, רק הפעולה הזו הותרה והוקלש איסורא ואף שלא לצורך אוכל נפש התורה, צריכים שתהיה לה פתוח לצורך היום שיש בזה מבנה משותף עם ענין צורך אוכל נפש, מה כאן לצורך אף כאן לצורך. ואכתי הדבר לכאורה צ"ע, מנין לנו הכלל שמתוך שהתירה התורה לצורך אוכל נפש התירה גם שלא לצורך מכיון שכתוב בתורה „אך אשר יאכל לכל נפש" א"כ לצורך אוכל נפש כן, ושלא לצורך אוכל נפש לא

והנה על קושיא זו עמד בשאלות ותשובות או"ז (תשנ"ד) בתשובה שהשיב הרב ר' ישעיה

בי רבנא עליו זכור לטוב לרבינו יצחק ב"ר משה ז"ל בעל האור זרוע.

וז"ל: ומאי דכתב מר הפלא ופלא מה סברא לומר מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה שלא לצורך, מאין יסוד ומאין רגלים לדבר מילתא בלא טעמיה.

(תשובה) נ"ל לפרש, בשני ענינים נאמר מתוך שהותרה וכו' לאחר שאנו מתירים כל דבר הצריך לגופו מתחילה, אע"פ שאינו צורך אוכל נפש; ואמר אפילו דבר שאינו צריך לגופו, שלכתחילה שאינו צריך, אסור, אבל אם עשה אינו לוקה. ותרווייהו משום האי טעמא דהואיל והותרה לצורך הותרה שלא לצורך כדאמרינן בביצה פ"ק (י"ב ע"א) ה"שוחט עולת נדבה ביו"ט לוקה. ומבשל גיד הנשה ביו"ט לוקה משום מבשל ומשום הבערה ומלקין להו כב"ש דאמרי לא אמרינן מתוך, אבל ב"ה דאמרי מתוך בכולן אינו לוקה. וכן נראה לי ליתן טעם לדבר מתוך שהותרה לצורך והוקלש האיסור הוקלש נמי, דאפ"י שלא לצורך אין לוקין עליו, וכו'. והאי דשרי לכתחילה כל שהוא לצורך אדם אע"פ שאינו לצורך אוכל נפש כדאמרינן התם (י"ב ע"א) להוציא את קטן וס"ת לרה"ר, אפילו למאן דאמר דיש ערוב והוצאה ליו"ט כדאמרינן התם מתקיף לה ר' יוסף אלא מעתה הוציא אבנים לב"ה ה"נ דלא מחייב אלא מדלא מפליגי באבנים ש"מ בהוצאה שלא לצורך פליגי. פי' שלא לצורך אוכל נפש כדאמרינן התם אבל היא צורך גופיה.

ונ"ל שזהו טעם הדבר, לא מתוך שהותר זה אלא כלומר כמו שהותר זה הותר זה. וטעם הדבר הוא כר' יהודה דדרוש לכם לכל צרכיכם. ומתיר גם מכשירי אוכל נפש כדאמרינן פרק א"צ (כ"ח ע"ב) ומשום טעם זה היה מתיר ר' יהודה לכל צרכי גופיה של אדם כגון לכבות את הנר מפני ד"א ולכבות את הבקעת לא בשביל לחוש עליה אלא כדי שלא יתעשן הבית והקדרה. ולכבות את הדליקה משום (איסור) [הפסד] ממון? ולמכחל עיניו ביו"ט אפילו היכא דליכא סכנה בסוף אוכלא ולפצוכי עינא כדאמר בפרק יו"ט (כ"ב ע"א) דבכולהו שרי ר' יהודה משום דקסבר לכם לכל צרכיכם. ובפרק א"צ פסק ר"ת ורבא הלכה כר' יהודה ומטעם זה אנו מתירין כל המלאכות שלא לצורך אוכל נפש, אך אם הם לצורך גופיה וכו' ע"כ.

שמעינן מכאן כמה דברים עיקריים ראשית כל, שיש שתי הגדרות במלה מתוך: בזמן שאנו דנים בדברים שהם צורך הגוף ולא צורך אוכל נפש. פירוש „מתוך — כשם" שהותר לצורך אוכל נפש כן הותר לצורך גופו אע"פ שאינו צורך אוכל נפש, וזה אנו למדים מלכם לכל צרכיכם. כלומר כשם שאנו מרחיבים את מושג „האוכל" נפש ע"י „לכם" ואומרים שהוא כולל אף מכשירי אוכל נפש אליבא דר' יהודה, כך אנו אומרים שאנו מרחיבים את מושג „הצורך" שהוא כולל לא רק צורך אוכל נפש אלא כל צורך גופו.

ובזמן שאנו דנים בדברים שאין להם לא צורך אוכל נפש ולא צורך גופו אז פירוש „מתוך — מכיון" שהותרה כאן המלאכה בצורך אוכל נפש הוקלש איסורו בכלל ואינו לוקה אף אם עבר ועשה בשלא לצורך כלל, אבל משמע שאיסורו הוא דאורייתא.

ולפי"ז חולקים ב"ש וב"ה בשני דברים: בדברים שיש להם צורך הגוף ולא אוכל נפש, אם הותר לגמרי, ובדברים שאין להם אף צורך הגוף אם עבר ועשה — אם לוקה, דלב"ש בצורך הגוף ולא צורך אוכל נפש לא הותר, והוה כאינו צורך הגוף ואם עבר לוקה, ולב"ה בצורך הגוף שאף שאינו צורך אוכל נפש, הותר לגמרי, ובאינו אף צורך הגוף אם עבר אינו לוקה.

ודעה כזו שדבר שיש בו צורך הגוף ולא צורך אוכל נפש אנו לומדים „מלכם" לכל צרכיכם הובא גם בשמ"ק כתובות (דף ז' א') ד"ה: וז"ל שיטה ישנה מיהו האי קושיא מתוך מגא לן. ומנין לו להתיר אלא מה שהתירו הכתוב. כל שיש בו צורך אכילה ממש. ונראה

מדכתיב ,לכם" ומשמע לכל צרכיכם וכו' עכ"ל הראב"ד ז"ל.

ברם במאירי איתא שאין ללמוד דין תוך מלכם לכל צרכיכם. וז"ל בביצה (י"ב ע"ב) ד"ה ולפום סוגיא וכו' ואיכא מאן דבעי, מה הוצרכנו לטעם מתוך, נשרי הוצאה מדכתיב לכם ודרשינן לכם לכל צרכיכם וכדקא שרי ר' יהודה משום הא מכשירי אוכל נפש. ומ־ תרצים דב"ה קאמרי לה אפי' אליבא דרבנן דלא ס"ל לכם לכל צרכיכם. א"נ דר' יהודה גופיה לא שרי אלא במכשירין הואיל ויש בהו קצת צורך לאוכל נפש אבל לשאר דברים לא והיינו דמצריכינן לטעמא דמתוך שהותרה וכו' ע"ש. ואם כן נשארה הקושיא לכאורה מנין לנו היסוד שלצורך גופו מותר.

ולולא דמסתפינא הייתי אומר שהלימוד אליבא דב"ה הוא כך מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש הותרה שלא לצורך אוכל נפש, כלומר יסוד ההיתר הוא לצורך כמו שנאמר בגמ' שם ביצה י"ב מתוך שהותר לצורך ולא מסיימת הגמ' אוכל נפש רק רש"י שם מוסיף לצורך: אך אשר יאכל לכל נפש ע"ש. אלא היות שעיקר המלאכה בצורך המצוי היא לצורך אוכל נפש משום כך נקטה התורה צורך אוכל נפש אבל הוא הדין לצורך גופו אחר שמותר, וזהו הפירוש מתוך שהותר לצורך הרי שאנו רואים שהלצורך הוא הגורם להיתר, וא"כ ה"ה לצורך גופו, או לצורך מצוה כקטן למולו כלולב לנענוע וספר תורה לקרא בו גם זה נקרא לצורך.

וביראים ראיתי שדעתו היא שאנו מרבים הכל מאשר יאכל לכל נפש, דבכלל אוכל הוא גם הנאת הגוף ובכלל נפש היא הנאת הנשמה. וז"ל ספר יראים, עמוד הזמנים קי"ג (דף ל"ו ע"ב דפוס זאלקווא) ותניא וכו' ולאו דוקא אוכל נפש התיר הכתוב, אלא כל הנאת נפש כדתנן בפרק ב' דביצה ב"ש אומר לא יחם אדם חמין לרגליו אלא אם כן היו ראויים לשתיה, וב"ה מתירין והלכה כב"ה. והטעם דכתיב אשר יאכל ואמרינן בפרק כל שעה (כ"א ע"ב) בין לחזקיהו בין לרבי אבהו כל מקום שנאמר יאכל בין איסור אכילה בין איסור הנאה ב־ משמע. ודוקא הנאה השוה לכל נפש. אבל שאינה שוה לכל נפש אסו"ה, ומלאכת מצוה מתוך שהיא הנאת הנשמה כותרת כדתנן בפ"ק דביצה (י"ב ע"א) בש"א אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ס"ת לרה"ר וב"ה מתירין פי' קטן למול' ולולב לנענע בו וס"ת לקרות ביה ואסיקנא טעמיה דב"ה מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא ל־ צורך הנאת הגוף אך שיהי' הנאה וצורך הנשמה פי' מתוך כולל, מתוך אותו מקרא עצמו שאתה לומד היתר הנאת הגוף, אתה לומד היתר הנאת נשמה. וטעמיה דאך אשר יאכל לכל נפש כתיב, פי', יהנה לכל נפש כמו שפרשנו למעלה בסמוך. והנשמה בלא הגוף נקראת נפש כדכתיב שובי נפשי למנוחיכי וכתיב והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים, ע"ש. והחידוש הוא שאנו דורשים אוכל נפש לא רק „כמושג אחד" אוכל נפש ,אלא גם כל מילה לחוד „אוכל" לחוד „ונפש" לחוד, וכל מה שאפשר להכליל באותה המילה.

והנה לב"ש דמפרש הקרא כפשוטו אשר יאכל לכל נפש דוקא אוכל נפש ולא ס"ל מתוך, יש להסתפק אם הבחינה של אוכל נפש הוא בזה שהוא צורך שנכנס לגוף האדם ולכן הוא אוסר ביו"ט לחמם חמין לרגליו, או לעשות מדורה כדי להתחמם כנגדה ביצה (כ"א ב') משום שאין זה צורך שנכנס לגוף האדם כאוכל ושתיה, או הבחינה של אוכל נפש היא שהיא צורך ומוכרח לכל אדם, משא"כ מדורה ומים חמים, והנפ"מ יהיה אם מלבושים יהיה מותר להוציאם ביו"ט לרה"ר אליבא דב"ש שהם מוכרחים לכל אדם אבל הם על גופו ולא נכנס לגופו.

וז"ל המאירי (ביצה י"ב ב') ד"ה ולפום סוגיא וכו' והוצאת מלבושיך הרבה מפרשים מדמים אותה להוצאת אוכל נפש בכל ענין, שכל הנאת הגוף השוה לכל נפש, הוא לה לאוכל נפש ע"כ. הרי שלדעתו הגדר של אוכל

נפש הוא משום שהוא צריך לכל נפש ולכן גם מלבושים יהיה מותר להוציאם ביו"ט ל־רה"ר.

אמנם הרז"ה ס"ל אחרת וז"ל ביצה (ו' א') והא דתנן משלחין כלים בין תפורין בין שאינן תפורין בית הלל הוא דכי היכי דפליגי ב"ש במדורה פליגי בהוצאת כלים דאידי ואידי הנאת גופו היא ולא אוכל נפש ע"ש. ונראה שכוונתו באוכל נפש הוא מה שנכנס לגוף ומלבושים הם על הגוף כמו מדורה. ברם, בהשגת הראב"ד שם אות א' כתב. והא דתנן משלחין כלים וכו' כי היכי דפליגי ב"ש במדורה כ"ו, א"א הרב ז"ל לא אמר דבר זה מעולם, ולעולם מלבוש הוצאתו כהוצאת אוכל נפש ד"ה, אבל הוצאת כלים שלא לצורך מלבוש ולא לצורך אוכל נפש הם מחלוקת ב"ש וב"ה והלכתא כב"ה ע"ש. יתכן אפוא שזהו יסוד הפלוגתא שבין הראשונים כנ"ל.

והנה לעיל הבאנו מהאור זרוע, שבדברים שאין להם צורך אוכל נפש ולא צורך גופו לב"ה דס"ל מתוך, הוקלש האיסור ואפילו בשלא לצורך כלל אם עבר ועשה אינו לוקה. והפירוש מתוך לפי"ז הוא „מכיון" ומשמע דאיסורא דאורייתא הוא, אלא שאינו לוקה. מיהו דעת רש"י וכ"ה דעת הרי"ף לפי ביאורו של הר"ן, והשבל"ק, וכן דעת השבל"ק וכן שיטת הרמב"ם לפי דעת המגיד משנה שאף שלא לצורך כלל, מותרים מן התורה לגמרי, ונראה דס"ל מלאכה כזאת שיש בה צורך אוכל נפש אינה בכלל איסור מלאכה ביו"ט, מצאתי בשבולי הלקט לצורך מותר. והסבר כעין זה דלשיטה זו מלאכה שיש בה צורך אוכל נפש אינה בכלל איסור מלאכה ביו"ט, מצאתי בשבלי הלקט שיובא בעזה"י להלן, אולם ראשית כל שיטת רש"י שהיא השיטה העיקרית בזה.

וז"ל רש"י (ביצה י"ב א') ד"ה אלא מדלא אפלוג באבנים ש"מ דלכולי עלמא יש הוצאה ליו"ט אלא שמן התורה הותרה לצורך, וב"ה אית להו ליון דהותרה לצורך הותרה מן התורה לגמרי אלא רבנן גזרו שמידי שהוא טרחא דלא צריך כגון אבנים אבל קטן וס"ת דצרכינן להו ביו"ט לא גזרו וב"ש לית להו מגו ומידי דצורך אכילה שהתורה התירתו הותר ושאינו צורך אכילה באסורו עומד מן התורה.

וכ"ה דעת הרי"ף לפי ביאורו של הר"ן ביצה שם ד"ה אבל אבנים וכו' אבל מדברי רש"י נ"ל דהוצאת כלים אע"פ שאין בהם צורך ליום כלל כל שאינו מוציא אותן לצורך (מחר) שרי ואף דברי הרב אלפסי ז"ל מטין כן וזה תלוי בדקדוק סוגית הג"מ וכבר כתבתי ב־חידושי עכ"ל. וכ"כ במגיד משנה הלכות יו"ט פ"א ה"ד שהרי"ף כדעת רש"י ס"ל, וכ"ה גם דעת הרמב"ם ועי' ב"י או"ח סי' תקי"ח ד"ה לענין הלכה, שכתב דטעמא דמסתבר הוא ש־הרמב"ם בשיטת הרי"ף רבו אמרה והכי נק־טינן ע"ש.

וכן משמע משבלי הלקט רז"ל הל' יו"ט (רמ"ב) תנן התם בית שמאי אומרים אין מוציאים לא את הקטן וכו' וב"ה מתירין וכו' בעל יראים פי' כגון קטן למולו לולב לנענע בו וס"ת לקרות בו. וטעמייהו דבית הלל דסברי מתוך שהותרה הוצאה וכו'.

ורבינו יצחק פאסי זצ"ל פסק שלא לצורך אכילה כגון קטן ולולב וס"ת והוא הדין ל־כלים אבל אבנים וכיוצא בהם אסרי אפילו ב"ה וכן הלכתא וכן פי' רבינו שלמה זצ"ל אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב כל מידי דלאו צורך אכילה, אבל רבנן גזרי ב־מידי דהוא טרחא דלא צריך כגון אבנים אבל קטן וס"ת דצריכי להו ביו"ט לא גזור. וכן נראה בעיני דבענין משלחין כלים בין תפורין בין שאינן תפורים והן לצורך המועד אבל לא סנדל מסומר לא מנעל שאינו תפור וכו' ואמרינן עלה רב ששת שרא להו לרבנן לשדורי תפילין ביו"ט א"ל אביי והא אנן (תנן) כל שניאותין בו ביום משלחין אותו ביו"ט פירוש ותפילין אין ניאותין מהן ביו"ט כדאמרינן יצאו שבתות וימים טובים שהן גופן אות ושני

ליה הכי קאמר כל שניאותין מהן בחול משלחין אותו ביו"ט הנה שיש להוכיח מכן שלא גזרו איסור הוצאה על הכלים שראויין ליהנות מהן ביו"ט ואע"פ שאינו נהנה ממש מותר וכו' וכן נמי כל מלאכות שהותרו לצורך אוכל נפש ביו"ט הותרו שלא לצורך וכן כתב רבינו שלמה זצ"ל בהל' שחיטה ומיתי ליה אגב גררא התם משום שהותר הוצאה לצורך הותרו נמי שלא לצורך ומשום הכי התירו נרות להדליקם בבית הכנסת ביו"ט אע"פ שאינה צורך אוכל נפש אלא מתוך שהתירו להשתמש באש לצורך אוכל נפש הותרו נמי שלא לצורך וכן השיב רבינו ישעיה זצ"ל מה שכתבת אלי על הדלקת נרות בית הכנסת ביו"ט כך נראה לי שאין שום איסור ונדנוד עבירה בדבר וכל מה שפרשת יפה פרשת שכל מלאכה שהותר לצורך אוכל נפש הותרו נמי שלא לצורך אוכל נפש ומדאורייתא אע"פ שאין לו צורך באותן המלאכות כלל מותר לו כאילו הוא חול גמור ורבנן הוא דגזר כל מידי שאינו צורך כלל להם כגון אבנים וכיוצא בהן וכו' ע"כ.

מדכתיב כאילו הוא חול גמור משמע לכאורה דס"ל דמלאכה כזאת שיש בה צורך אוכל נפש אינה בכלל איסור מלאכה ועי' בריא"ז בשלטי הגבורים ביצה שם שכתב: ולא התירו אלא שיש לו בהן צורך אע"פ שאינו צורך אוכל נפש אבל הוצאה שאין בה צורך כל עיקר כגון הוצאת אבנים וכיוצא בהן אע"פ שהיא מותרת מן התורה ע"י מתוך הרי היא אסורה מד"ס, כדמבואר בקונטרס הראיות, ואפילו לטלטלן אסור שאסור טלטול האבנים בשבת וביו"ט גזירה משום הוצאה (ומורי זקיני הרב) מתיר להוציא כלים ביו"ט אע"פ שאין לו שום צורך בהן אלא שהוא רוצה לשומרן — ולא נראה שלא התירו אלא הוצאה הצריכה לו כעין הוצאת קטן לולב וס"ת אבל הוצאה שאינה צריכה לו לא התירו כדמבואר בקונטרס הראיות וכן מבואר בתלמוד של ארץ ישראל שלא התירו להוציא אלא מפתח של אוכלין אבל להוציא מפתח של כלים, שאינן צריכים לו, לא התירו עכ"ל.

והנה לשיטה שמן התורה לא צריכים לצורך כלל והוצאת אבנים אסרו מד"ס מסתבר לומר שגם במקום שאין צורך בהוצאת הכלים אלא כדי לשומרם שלא יגנבו לא גזרו אף מרבנן לאוסרם, אולם לעיל הבאנו מהאו"ז דס"ל שצריכים שיהיו צורך גופו — ואנו לומדים זאת מלכם לכל צורכיכם — ומתיר שם לכבות דליקה משום הפסד ממון, והוא לכאורה חידוש גדול שזה יחשב כצורך גופו, וע"כ סימנתי את הדבר שם בסימן שאלה, אמנם בטור או"ח סי' תקי"ח על הא דכתב הטור שם וכן מפתח שסגר בו האוכלים שירא להניחו בבית יכול להוליכו עמו כתב ב"י שם: ומשמע דמפתח שסוגר בו כלים שאין בהם צורך היום כלל אפילו אם ירא להניחו בבית אסור להוציאו, אבל בהגהת סמ"ק סי' רפ"ב כתב דמפתח תיבה שאין בה אלא מעות כיון דלבו דואג משום פסידא חשוב צורך קצת וכו' ע"ש. וכן נפסק בהגה באו"ח שם סעיף א'. ועי' במ"ב שם סע"ק ו' שיש חולקים בזה, עכ"פ רואים מכאן שמניעת דאגה של הפסד נחשב לצורך לכמה פוסקים. וכ"ז מדובר מהפסד של גניבה ודליקה, שהרי לכבות את הבקעת כדי לחוש עליה אסור כדמפורש באו"ז שם, כי זה לא ענין של דאגה שהלא הוא בעצמו הדליק אותה וה"ה כיוצא בזה.

והנה כדברי הטור שמיירי במפתח של אוכלין מפורש בירושלמי כמו שהביא בריא"ז הנ"ל, וז"ל הירושלמי בביצה פ"א ה"ז תאני ולא את המפתח, בית הלל מתירין אמר רב הושעיא בר רב יצחק הדא דאת אמר במפתח של אוכלין אבל במפתח של כלים לא בדא, והא רב אבהו יתיב ומתני ומפתחא דפלמנטרין בידיה, פלפלין הוה לי' בגווה. ובקרבן עדה: לא בדא, אינו כן אלא אסור להוציאו: ופריך והא ר' אבהו, ישב ביו"ט ושונה ומפתח של פלטרין בידו: ומשני פלפלין הוה ליה, בתוכו והרי הוא כמפתח של אוכלין עכ"ל. הרי דמיירו

במפתח של אוכלין והנה לא ברור אם רב הושעיא מפרש או חולק על סתמיות הדברים שלבית הלל מותר להוציא מפתח, דמשמע לכאורה כל מפתח שהוא שאין בו שום צורך יו"ט. ואכן בתוספתא יו"ט פ"א איתא מודים בית שמאי לבית הלל שמוליכין כלים מלאים לצורך וריקנין למלאותן, על מה נחלקו על ריקנין, שאינן לצורך שבית שמאי אוסרין ובית הלל מתירין. יוצא אדם במפתח שבאצבעו לרשות הרבים ואינו חושש ע"כ. והיינו לבית הלל. הרי שלבית הלל מותר להוציא כלים ריקנין שאינן לצורך, וכן יוצא אדם במפתח שבאצבעו לרשות הרבים לא נזכר דמיירי במפתח של אוכלין ומשמע לכאורה דאפי' במפתח לא של אוכלין שאינו לצורך כמו כלים ריקנים שאינם לצורך, ולכאורה הוא בניגוד לירושלמי הנ"ל דאמר רב הושעיה דמיירי במפתח של אוכלין.

ברם יתכן לומר שזהו דעת רב הושעיה דמיירי במפתח של אוכלין והוא מפרש את דברי הירושלמי כך וחולק על מי שמפרש אחרת, אבל דברים הסתמיים של הירושלמי ניתנין לפרש גם במפתח שאינו של אוכלין והוא מוציא אותו לרה"ר מחשש גניבה, נמצא שבדבר זה יש שתי דעות בירושלמי בעצמו, וזהו דעת הסמ"ק והוא פוסק להלכה דלאו דוקא במפתח של אוכלין כין דסתם לתיב, וכדמוכח מהתוספתא דאף כלים ריקנין שלא לצורך מותר להוציאם לבית הלל, ומה מטרת הוצאתם ודאי שלא יגניבו. אמנם הרא"ש בביצה פ"א סי' י"ח מביא התוספתא ומפרש כלים ריקנים שלא לצורך, היינו שלא לצורך שתיה אבל לצורך מצוה, ומפתח שבאצבעו היינו מפתח של אוכלין, אבל הלא הסמ"ק אינו פוסק כך, א"כ ע"כ מפרש אחרת ועי' ביאור הגר"א א"ח סי' תקי"ח אות ג', שכתב בהדיא, שהסמ"ק מפרש כדעתו את הירושלמי הנ"ל משום שלא יגניבו, וכן את התוספתא דלא כפירוש הרא"ש.

ורואיה לשיטת רש"י ושאר הראשונים דאף שלא לצורך מותר מטעם מחוך הוא מהא דש"נינו דמבשל גיד הנשה בחלב ביו"ט דפטור משום מתוך אף דגיד הנשה אינו ראוי לו. כדאיתא בשמ"ק (ביצה י"ב ע"א) וז"ל שם ואפי' שלא לצורך היום כלל לדעת רש"י ז"ל, דהא מייתי רב יוסף הא דר' יוחנן דאמר הבערה ובישול אינה משנה, והא גיד כאבן הוא דלא חזי ליה דהא מיתסר עליה ולא מיקרי הבערה לצורך היום כלל, ואפ"ה מיפטר הכי נמי המוציא אבנים מיפטר וכו' ע"כ. ועי' בהגר"א או"ח לסי' תקי"ח (ב) הצריכים לו וכו' דדעת הרי"ף ורמב"ם וש"ע דאף שלא לצורך כלל מותר כפשטא דגמרא מתוך וכמ"ש השוחט עולת נדבה ביו"ט לוקה וכו' מני ב"ש היא דאמרי לא אמרינן מתוך וכו' דאי ב"ה הא אמרי מתוך שהותרה הוצאה וכו' ע"כ, כלומר דפשטיות הגמ' שאינו מזכיר הטעם משום שאלו הוה צורך היום, משום המצוה שבהם, משמע שהם מותרים לא מטעם המצוה אלא מכיון שמותר לצורך אוכל נפש מותר אף שלא לצורך.

ולשם הבהרה ולתועלת הענין אסכם:

דהנה על שיטת אלו דס"ל שמטעם מתוך הותר אף דבר שאינו צורך היום מקשים הראשונים חמש קושיות:

א) אם נימא דהוצאת אבנים שרי להוציא מן התורה היכי מקש' רב יוסף (י"ב א') אלא מעתה הוצאת אבנים לבית הלל ה"נ דלא מחייב דמשמע דפשיטא הוא לכ"ע בהוצאת אבנים שהוא חייב דאורייתא (הובא בשמ"ק שם שכן הקשה הרשב"א)

ב) שריפת קדשים למה אינה דוחה יו"ט כדאיתא (שבת כ"ה ע"ב פסחים פ"ג) אם נימא שהותר אף שלא לצורך (רשב"א ביצה י"ב, ראש פ"ק סי' י"ח).

ג) האופה מיו"ט לחול (כ"א א' פסחים מ"ו, ב') למה לוקה לרב חסדא ואף רבה דפטר לא פטר אלא משום הואיל אלמא אפייה שלא לצורך היום כלל אסורה מן

התורה ואע"פ שהותרה לצורך היום (רש"ב"א ביצה י"ב תוס' י"ב ע"א ד"ה ה"ג וכו').

ד) קשה ממוגמר דאסרינן בפ"ק דכתובות (ז' א'), ולא שרינן ליה משום מתוך לפי שאינו שוה לכל נפש א"כ כ"ש דבר שאין לצורך היום כלל שאנו צריכים לאסור (ריא"ז דף ה' ע"ב בריב"ף ורא"ש פ"ק דביצה).

ה) אי ערוב והוצאה ליו"ט (כדעת רש"י ביצה י"ב ע"א ד"ה פליגי וכו') לחייב בהוצאת אבנים, ואי הוצאת אבנים לא אסירי אלא מדרבנן ע"כ שאין ערוב ו־הוצאה ליו"ט, וא"כ איך רצה רש"י ל־מימר שכ"ע ס"ל ערוב והוצאה, ואבנים מותרים משום מתוך והרי הוה דבר ו־הפוכו ביחד (רשב"א ביצה י"ב הובא ביתר בהירות בשמ"ק).

והרי הישובים על הקושיות הנ"ל.

על הקושיא הראשונה מתרץ השמ"ק (י"ב ע"א) וז"ל ומורי נר"ו כתב דזו אינה קושיא לפי שרש"י ז"ל לא גריס ליה אלא ה"ג מתקיף לה רב יוסף אלא מעתה אדמיפלג. בקטן ובס"ת לפלגו באבנים, וכ"ה בתוס' שם. ד"ה רש"י, אמנם התוס' מקשים שם על רש"י שהוא מוחק גירסת הספרים.

הקושיא השניה משריפת קדשים יתורץ בדברי היראים עמוד הזמנים (ל"ו ע"ב דפוס זאלקווא) וז"ל ושריפת קדשים ומילה שלא בזמנה. ועולות החול דאסרינן ביו"ט בפרק במ"ד מקראי דרשינן להו התם וכו' ואין למדין מהן במקום אחר, דהוי להו מילה שלא בזמנה ושריפת קדשים ועולת חול ביו"ט. ג' כתובים הבאין כאחד ואין מלמדים וכו' ורב אשי דתלי טעמא דלא אתי עשה ודוחה לא תעשה — אליבא דב"ש דאמר לית להו מתוך. הלכך אין לנו להתיר אלא מטעם דחית עשה אבל אביי ורבא ותנא דבי חזקיה אליבא דב"ה דאית להו מתוך קאמרינן. הלכך אע"ג דהוה יו"ט עשה ולא תעשה (ליכא) [איכא] למשרי מטעם מתוך לב"ה אי לאו דמעטינהו קרא בהדיא.

הקושיא השלישית מהא דאופה משבת לחול. מתרץ השמ"ק (שם י"ב ע"א) בד"ה לפליגי באבנים וכו' וז"ל וכבר פי' נר"ו דבין רבה ובין ר"ח כולהו ס"ל דלא אמרינן מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ובהואיל פליגי דהא פלוגתא דאמוראי היא דרב יוסף סבר דאמרינן מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ואפילו שלא לצורך היום כלל לדעת רש"י וכו' ורבה חולק על זה ואמר דלא אמרינן מתוך להתיר כל דבר אלא אם הוא דבר שיהא ראוי אם יבואו לו אורחים אמרינן הואיל ומפטר אבל אם אינו ראוי לאורחים כגון אבנים מחייב על הוצאתן חיינו דמדכר הואיל ולא מדכר כלל מתוך. ותדע לך דמדקאמר הכא ואף ר' יוחנן סבר דמתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך פליגי מכלל דאיכא מאן דס"ל כאתקפתיה דרבה דלא אמרינן מתוך וא"ת א"כ דלמאן דאית ליה מתוך הותר כל דבר ואע"פ שאין בו צורך כלל לכם ולא לנכרי דאמר רחמנא היכי משכחת לה. וי"ל דאע"פ שהתי"ה התורה שלא לצורך כלל אפ"ה אסרה לצורך נכרי אין צריך לתת טעם לדבר הואיל וגלי בקרא וגזירת ה־כתוב הוא. ומן הטעם הזה אסר מאן דאית ליה הואיל אין צורך לדחוק ולומר דבדברים האסורים דליכא בהו הואיל מיירי כמו שפי' הרשב"א ז"ל וכו'. ותדע לך דר' חסדא ורבה דפליגי בהואיל לית להו דר' יוחנן ור' יוסף דאמרי מתוך דהא בפרק אלו עוברין (מז) אקשי ליה אביי (לרבא) [לרבה] מהא דהמבשל גיד והא מאן דאית ליה מתוך כר' יוחנן סבר דהעברה ובשול אינה משנה ועיד דרבה דפריך התם העברה בעצי אשרה וס"ל דמשום מבשל ביו"ט מחייב ואמאי והא אמרינן מתוך ואינו לוקה עליו כיון דקא מנהני מיניה ואפי' באיסור וכדאמרינן לר"י דאית ליה מתוך אלא ודאי ר' חסדא ורבה (איתי) [לית] להו מתוך אלא דרבה אית ליה הואיל בכל דבר. שאפשר להיות

ראוי ליה כאופה לחולה או מקלעי אורחים אינו חייב עליו אבל גיד אי אפשר להיות ראוי ליה בשום פנים הלכך לוקה עליו דלית ליה מתוך, ע"כ תורף דברי מורי נר"ו. אמנם מהר"ן משמע דלצורך מחר לרש"י אסור וז"ל (ו' ע"א) אבל מדברי רש"י ז"ל דהוצאת כלים אע"פ שאין בהם צורך ליום כלל כל שאינו מוציא אותן לצורך (מחר) שרי וכו' ע"כ הרי בהדיא שלצורך מחר אסור, אולי משום דלא הוי כנראה בזמן האכילה וע' לקמן בקרבן נתנאל.

והקושיא החמישית מתרץ השמ"ק שם וז"ל ומורי הרב נר"ו בא ללמד זכות על רש"י ז"ל ואמר שזוהי כוונת רש"י ז"ל דהא דכתיב אל תצאו משא מבתיכם ביום השבת לאו לאשמעינן דיו"ט אינו כשבת להוציא דאדרבה כי אסר רחמנא הוצאה בשבת, יו"ט היה בכלל אלא שחזר והוציאו מן הכלל, ושהתירו לצורך אכילה ואפילו שלא לצורך אכילה ואפילו שלא לצורך כלל שריא מדאורייתא משום מתוך ו־אפ"ה כין שההוצאה חשיבי מלאכה ביו"ט אצ־טריך רחמנא להתירו, דין הוא שיגזרו בה חכמים למידי דהוה טרחא דלא צריך. ומה שפי' ז"ל דלכ"ע יש ערוב והוצאה ליו"ט שהיו בכלל שבת לענין הוצאה עד שיוציאו בפירוש מדכתיב אך אשר יאכל לכל נפש וכאיתא בכלל שבת לענין העברה ושחיטה עד שהיתרו בהאי קרא ונ"מ דאי אמרינן דכי אסר קרא הוצאה בשבת לא היה יו"ט בכלל לאו משום אוכל נפש, אלא משום דלא חשיבי מלאכה ביו"ט א"כ לא אסירי אבנים לטלטל ביו"ט דעיקר איסורייהו בשבת אינו אלא משום הוצאה כיון דביו"ט לא חשיבי מלאכה ולא מחובת אוכל נפש התירוהו, אלא דלא מקרייא מלאכה כלל לא גזרו טלטול אבנים ביו"ט אטו הוצאה אלא ודאי הוצאה חשיבי מלאכה ביו"ט כשבת אלא שהתורה ה־תירו לצורך אוכל נפש ואמרינן מתוך והותרה כולו. ומ"מ כיון דחשיבא מלאכה ביו"ט, אסרו חכמים כל הוצאה שלא לצורך היום, ואסרו טלטול אבנים (בשבת) [ביו"ט] עד כאן. וה־ריטב"א ז"ל כתב דקרא דלא תוציאו אסמכתא בעלמא היא דהא איכא למימר דליו"ט נמי קריא שבת וירמיה בא להזהירם על שבת ה־חמור והלואי שישמעו דאי לא לקשי לב"ש מניה ולימא (מ)האי קרא מאי דרשי ביה ועוד דהא רב יוסף אקשי ואוקמא דלכל עולם יש הוצאה ליו"ט וזה כדברי מורי נר"ו.

גם הקרבן נתנאל ביצה פ"ק אות פ"ט תירץ כל הקושיא הנ"ל. וז"ל אבל שיטת רש"י הרמב"ם פ"א מהל' יו"ט לדעת ה"ה סברי דאפילו דבר שאין לצורך היום כלל אמרינן מתוך וכל הקושיות שהביא רבינו יש לישבם. דמהך דאופה מיו"ט לחול דלוקה היינו טעמיה דלא אמרינן מתוך אלא בזמן האכילה שראוי לעשות בהו אוכל נפש ולכך תלתה התורה באוכל נפש אבל מיו"ט לחול שהיא לאחר האכילה לא אמרינן בו מתוך. ועי' מזה בספר מגיני שלמה. ומה שהקשה פ"ח במה דלא אמרינן במבשל לעו"ג או לכלבים, התם התורה אסרה בפירוש דכתיב לכם, ומה שהקשה מ־שריפת קדשים, קושיא זו אינה אלא לרב אשי דלאידך מ"ד כולהו ילפי מקרא דאין שורפין קדשין וגזירת הכתוב הוא, ולרב אשי תירץ רש"י בעצמו קושיא זו לקמן דף כ"ז דרחמנא אחשביה דכתיב באש תשרופו ע"ש.

וממוגמר נמי לא קשיא דמוגמר הוי דבר שאינו רגיל וגרע מדבר הרגיל ואינו לצורך כלל וכו' ע"כ